

СТАНОВИЩЕ

от

доц. д-р Елица Руменова Стоилова,

ПУ „Паисий Хилендарски“, Философско-исторически факултет, катедра „Етнология“,

Научна област 3. Социални, стопански и правни науки,

професионално направление 3.1 Социология, антропология и науки за културата,

специалност "Нематериално културно наследство"

относно: дисертационен труд за присъждане на научна степен „доктор на науките“ на

доц. д-р Евгения Георгиева Кръстева-Благоева с тема: „*Храненето на младите :*

траектории на вкуса“,

област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки;

Професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата

Във връзка с представения дисертационен труд „Храненето на младите : траектории на вкуса“ в обем на 271с., обособени в Увод, 3 глави , 3 Приложения и значителна библиография на използваната литература изразявам следното становище:

1. Значимост на изследвания проблем в научно и научно-приложно отношение

Дисертационния труд има един, бих казала, пренебрегван до сега научен предмет, който поставя в центъра на изследването стратегиите и моделите на хранене на младите хора в България. Самото изследване не си поставя за цел да има такъв тотален характер. Както авторката заявява, обектът са ограничен брой студенти от частен университет. Въпреки това, събраният емпиричен материал и направените анализи разкриват определени нагласи у младите хора, различни модели на избор, приготвяне (набавяне) и консумация на храна. Тези тенденции, които, поради широкия обхват от различни населени места, чийто представители са включили се в изследването, очертават една картина на диверсифицирани стратегии и практики на младите хора в България по отношение на консумираната храна. Изследването стъпва и на значим брой чужди и български изследвания от полето на антропологията на храната и изследванията на консуматорската култура, което дава една задълбочена теоретична база. Именно ползването на западни изследвания за

анализ на това как локалните хранителни модели на избраната изследвана група, се вписват в по-широки глобални практики прави изследването релевантно не само към националния контекст, но и разкрива все по-силната хомогенизация на хранителните практики, но и разнообразието от локални интерпретации. В този контекст се очертават и специфични за българския културен контекст устойчиви културни модели, които устояват на натиска на консумативната култура. Като такъв се разкрива запазващи се и предаващи се чрез семейството културни модели, в които храненето и приготвянето на храна са обвързани с емоционалната близост. Изтъква се и удържането на практиките за семейно ядене. Изследването разкрива и различни модели за обучение в кулинарна култура. Изследваната група разкрива хомогенността на каналите и институциите, които формират тяхното разбиране и отношение към храната и храненето. Дисертационният труд хвърля светлина и върху моделите на наследяването на кулинарно наследство и неговото ре-интерпретиране от младите му носители. Изследването е един моментен анализ на различните модели, които тази на глед хомогенна категория разкрива. Този докторат не просто запълва научни липси, но и дава по-задълбочен поглед върху храненето на младите хора, което отваря и множество възможности за прилагане на тези знания в контекст на разбиране и подобряване на хранителните пейзажи в университетска среда.

2. Обоснованост на целите и задачите в дисертационния труд.

Целите и задачите на дисертационния труд са ясно определени и реализирани през целия текст. Фокусът е поставен още в заглавието, където се дава ясна насока на изследователската посока- да се направи една моментна снимка на хранителните практики и траекторията на вкуса. Фокусът е върху конкретна специфична група- студентите в частния Нов български университет (НБУ), които са избрали да включат в учебната си програма и дисциплината „Храна и култура“. Авторът ясно си дава сметка за лимитираността на изследваната група, но и умело съумява да очертае по-обща тенденция, които я нахвърлят и представят определени специфики, които могат да бъдат валидни и за хранителните избори и практики на младите българи от така нареченото „поколение Z“. За да се разберат спецификите на хранителните избори се открояват и изучават тенденции и практики. Търсят се хранителни модели и особености на хранителните вкусове на младите. Заявени са два клъстера от изследователски въпроси, които стават водещи за достигане на заложените изследователски цели. С първият логично се търсят хранителните

избори (с *какво* се хранят младите българи, с *какви типове* храна, с *какви продукти и ястия*, има ли разлика в *храненето на мъжете и жените*). При вторият клъстер от въпроси се цели да се разкрият хранителните практики (*как се хранят младите, къде, с кого, кой готви, откъде купуват, с кого споделят, от кого се учат*).

Дисертационния труд ясно подчертава, че в изследваната категория е трудно да се търси кохерентност, поради разнообразието вътре в нея, което обуславя и избора на авторката да се насочи към емпирично натрупване на определени хранителни модели и практики, така и към изграждането на типологии за теоретично осмисляне на моделите на младежко хранене по примера на студентите от НБУ.

3. Съответствие между избраната методология и методика на изследване и поставената цел и задачи на дисертационния труд.

За реализирането на поставените изследователски цели и задачи се използва една хибридна методология, в която се включват както количествени, така и качествени методи. Авторката много добре дебатира условността на подобно класическо разграничение и залага гранични методи, с които едновременно да може да очертае повтарящи се нагласи, но и да задълбочи с мотивации и разграничаване на вложените значения и културни модели, водещи до определени хранителни избори и практики на хранене. Използваната методология позволява едно постепенно задълбочаване на фокуса от по-общи модели, към разбиране на мотивациите на носителите им. Избраната методология на използване на хранителни дневници, анкетно проучване и полуструктурираните интервюта спомага за многостранното проучване на спецификите на хранителните модели на включените в изследването. Анализът на данните е свързан с богата работа с англоезична научна литература, анализ, дескриптивна статистика и качествен контент анализ.

Трите основни метода целят отговор на заложените централни изследователски въпроса, но и задават структурата на дисертацията. Така първа глава, в която основен метеорологически инструмент са хранителните дневници дава познание за това какви са *хранителни избори* (конкретни храни, които респондентите консумират). Втората глава разширява вече очертаните типологии на изборите с това да очертае и *хранителни профили* (повтарящи се комбинации от продукти и ястия) като данните от хранителните дневници се допълват и от направените анкети. Трета глава очертава това, което авторката аргументира като *хранителни пейзажи* („социо-пространствени измерения на храната и общуването през нея като символен код“ (Автореферат, стр.6).

Може да бъде направен извод, че е налице съответствие между избраната методология и методика на изследване и поставената цел и задачи на дисертационния труд.

4. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд (описание и оценка), включително наличие на оригинален принос в науката.

Първият безспорен принос е събраният емпиричен материал и то с употребата на три различни метода, с които да се открият различни нюанси на начина, по който се реализират хранителни избори, как те се валоризират и какви са каналите за изграждане на една кулинарна идентичност. Дори и да е ограничена изследваната група, избраната методология дават определени тенденции, които открояват различията в начина на хранене и мислене за храната и храненето при различните поколения.

В тази връзка е и вторият научен принос: изборът на проблематиката и фокусът върху храненето на студентите в български контекст. Подобен анализ не е правен, за това и работата постав основите на изследванията в тази посока.

Друг принос на тази научна работа е въвеждането на богат теоретичен материал, който разкрива глобални тенденции, които биват анализирани в своите локални измерения на базата на събрания богат емпиричен материал

5. Преценка на публикациите по дисертационния труд: брой, характер на изданията, в които са публикувани.

Авторът на дисертацията комуникира работата си в различни публикации, които са по-скоро ориентирани към българската научна аудитория. Публикуваните до момента публикации показват експертизата на Кръстева-Благоева в научните полета на антропология на храната и изследванията на консумативната. По отношение на другите публикации доц. Кръстева-Благоева е приложил списък от статии и глави от колективни монографии, включително и такива, които са публикувани в престижни международни рецензирани издания, индексирани в *Scopus* и *Web of Science*.

6. Цитиране от други автори, отзиви в научния печат и др.

Трудовете на дисертанта по темата на дисертацията са цитирани достатъчно за да изпълнят изискванията на закона. Справка в *Google Scholar* показва 57 цитата от последните пет години, като значима част от тях са свързани с основните научни полета на дисертацията.

7. Мнения, препоръки и бележки

Отчитайки, че работата е първото по рода си изследване на хранителната култура и практики на определена група студенти в съвременен български контекст, бих искала да направя и някои критични забележки. В опита си да изгради по-кохерентна и свързана с теоретичните разработки на чужди автори научно изследване, доц. Кръстева – Благоева в някои моменти не успява да удържа една критическа дистанция и приписва безпроблемно наложили се в научната мисъл твърдения като релевантни и към българския културен контекст. Нещо повече, не само не се дава по-цялостна картина защо и как са направени заключенията, но и с какъв емпиричен материал от работата на изследователката те се доказват като валидни за българския културен контекст (Пример: „Възрастните, които живеят сами, имат подобен хранителен профил– по-рядко си готвят, храната им е по-бедна, ядат нередовно и консумират повече купени неща подобно на тийнейджърите (Brannen et al 1994) стр.102; „Това е типичното за туристите предпочитание към сигурното, към познатия хоризонт на очакване, който „Макдоналдс“ и сродните му ресторанти осигуряват, особено на фона на чуждоземни култури и храни, които се определят като небезопасни“ (стр.133). Друг коментар в тази посока е, че теоретичните обобщения, на базата на която се анализират емперичните данни, не винаги съвпадат с целевата група на изследването-млади студенти в частен университет.

Налагането на категорията „снък“ като опозиция на „структурирано хранене“ за мен остава в известна степен проблематично. Основната аргументация казва, че това е „неструктурирано хапване“, „... междинно хранене, най-често с „упаковани“ неща – както сладки, така и солени... пригответо не на момента, за разлика от готвените ястия (стр.26). За мен този тип храни, както и самото изследване показва, са с много по-голямо разнообразие и точно категорията снък, дори и това да е термин заимстван от езика на респондентите, е нужно да бъде по-критично дефиниран.

8. Заключение с ясно формулирана положителна или отрицателна оценка на дисертационния труд

В заключение, бих искала да подчертая, че изследването е приносно и дава една много добра основа за задълбочаване на разбирането на хибридността на храненето на младите хора в България, както и за различните механизми то да е част от формирането на тяхната лична, семейна, колективна, регионална и национална идентичност. Изследването на доц. д-р Евгения Георгиева Кръстева-Благоева е една цялостна и завършена научна работа. Предлагам на членовете на Уважаемото

научно жури да ѝ присъдят научната степен „доктор на науките“ по професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата

Дата

Подпис.....